

ΣΥΡΙΖΑ, Κόμμα, Κράτος

Μετά τη Διακυβέρνηση, τι;

ΑΝΑΛΥΣΗ

Του Γιάννη Μαυρή¹

1. Ο ΣΥΡΙΖΑ, ως μαζικό δημοκρατικό κόμμα της Αριστεράς, στηρίζεται στις κοινωνικές δυνάμεις και δεν εξαρτά την επιβίωσή του από κάθε είδους σχέση με τους κρατικούς μηχανισμούς. (...)

3. Ο ΣΥΡΙΖΑ στην περίπτωση που συμμετάσχει στη διακυβέρνηση της χώρας, διατηρεί σε κάθε περίπτωση την οργανωτική και πολιτική του αυτονομία έναντι της κυβέρνησης και του κράτους. (...) Τα στελέχη που κατέχουν αμειβόμενη κυβερνητική θέση ή αξίωμα (μέλος Υπουργικού Συμβουλίου ή μέλος ΔΣ Δημόσιου Οργανισμού / Διεθνούς Οργανισμού ή Ανεξάρτητης Αρχής / ΔΕΚΟ / ΝΠΔΔ / Γενικοί και Ειδικό Γραμματείς Υπουργείων, Υφυπουργοί), *δεν μπορεί να υπερβαίνουν το 25% των μελών κάθε οργάνου του κόμματος.*

Καταστατικό του ΣΥΡΙΖΑ, Άρθρο 27

Στις πρόσφατες τριπλές εκλογές, αποκαλύφθηκε αυτό που ήταν γνωστό εδώ και καιρό: ότι δηλαδή η θέση του ΣΥΡΙΖΑ μέσα στο συνεχώς μεταβαλλόμενο κομματικό σύστημα, είναι **επισφαλής και κάθε άλλο παρά παγιωμένη**. Ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώθηκε, ως νεοπαγές κόμμα, στην περίοδο της κρίσης, η σχέση που διαμόρφωσε με το κράτος, καθώς και η πλήρης εγκατάλειψη κάθε έννοιας οργάνωσης, καθιστούν καίριο το ερώτημα, τι θα συμβεί μετά την εκλογική ήττα και την αποχώρησή του από την διακυβέρνηση.

1. Κόμματα-καρτέλ, κόμματα του κράτους

Τα σύγχρονα κόμματα εξουσίας, ακολουθούν τις τελευταίες τρεις δεκαετίες μια κίνηση που τα απομακρύνει από την κοινωνία και τα φέρνει πιο κοντά στο κράτος. Ενώ οι δεσμοί τους με την κοινωνία έχουν αποδυναμωθεί, οι δεσμοί τους με το κράτος έχουν ενισχυθεί, στο βαθμό που τα κόμματα δεν λειτουργούν πλέον ως αντιπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών. Αντιθέτως, έχουν απορροφηθεί από το κράτος και ενεργούν ως (ημι)κρατικοί οργανισμοί, έχουν μετατραπεί σε **κόμματα-καρτέλ**.

Αυτή η απεμπόληση της αντιπροσωπευτικής λειτουργίας τους και η κρατικοποίησή τους, έχει περιγραφεί θεωρητικά με την **έννοια του κόμματος-καρτέλ**,

---

¹ Ο Γιάννης Μαυρή είναι πολιτικός επιστήμονας, PhD, Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος της εταιρείας ερευνών Public Issue.

που εισήγαγαν, αρχικά το 1995, οι πολιτικοί επιστήμονες Richard Katz και Peter Mair (Katz & Mair 1995, 1996, 2009). Η έννοια είναι κομβική για την κατανόηση της κυρίαρχης μορφής των σύγχρονων πολιτικών κομμάτων και η επεξεργασία της εξελίχθηκε στη συνέχεια, τόσο από τους ίδιους, όσο και από άλλους πολιτικούς επιστήμονες, όπως η Ingrid Van Biezen, ο Mark Blyth, ο Petr Kopecký, ο Thomas Poguntke κ.ά.²

Οργανωτικά, τα κόμματα-καρτέλ χαρακτηρίζονται από την πολύμορφη αλληλοδιείσδυση κόμματος/κράτους, ενώ στο επίπεδο του κομματικού συστήματος το μοτίβο (pattern) που επικρατεί, παραπέμπει μάλλον σε συμπαιγνία των κομμάτων, παρά σε ανταγωνισμό μεταξύ τους. Στην εποχή του κόμματος-καρτέλ, τα κυριότερα κόμματα συνεργάζονται και χρησιμοποιούν τους πόρους του κράτους, για να εξασφαλίσουν τη συλλογική επιβίωσή τους. Στην πραγματικότητα, **οι κομματικοί οργανισμοί είναι τόσο ισχυροί όσο ποτέ άλλοτε, και σε γενικές γραμμές έχουν πρόσβαση σε πολύ μεγαλύτερους πόρους.** Αυτή η γενική τάση χαρακτήρισε και την πορεία εδραίωσης του ελληνικού μεταπολιτευτικού κομματικού συστήματος, κατά τις δεκαετίες που προηγήθηκαν της οικονομικής χρεωκοπίας της χώρας. Ωστόσο, μετά την επιβολή της μνημονιακής πολιτικής, τόσο η δραστική περικοπή της κρατικής χρηματοδότησης των κομμάτων, σε συνδυασμό με την απελευθέρωση της ιδιωτικής αντίστοιχης, όσο και ο διακηρυγμένος στόχος του 3^{ου} Μνημονίου³, για περιορισμό της επιρροής των κομμάτων στο κράτος, λειτουργούν σε άλλη κατεύθυνση: εκείνη της «ιδιωτικοποίησης» των κομμάτων, δηλαδή της υπαγωγής τους στους θεσμούς της οικονομίας.

Αυτό φυσικά δεν αναιρεί τη σημασία του κράτους, για την αναπαραγωγή των σύγχρονων κομμάτων, ούτε τη γενική τάση μεγαλύτερης κρατικοποίησής τους. Και, ως προς αυτό το σημείο, το νέο κόμμα διακυβέρνησης, που αναδείχθηκε μέσα στην κρίση, ο ΣΥΡΙΖΑ, δεν ακολούθησε διαφορετική πορεία. Αντιθέτως, κινήθηκε στην κατεύθυνση του μετασχηματισμού του και μάλιστα ταχύτερα από κάθε άλλο ιστορικό παράδειγμα αριστερού ή ριζοσπαστικού κόμματος, σε κόμμα του κράτους. Το κυβερνών κόμμα επιχείρησε την αγκίστρωσή του στο κράτος, με επιθετικό τρόπο, προωθώντας μια κομματικοποίηση «παλαιού τύπου». Προκάλεσε έτσι την απομόνωσή του και την υπονόμηση της θέσης του, στα πλαίσια του μεταμνημονιακού κομματικού συστήματος, που **ακόμη δεν έχει σταθεροποιηθεί.** Θα πρέπει επίσης να διευκρινισθεί, ότι η τάση καρτελοποίησης ενός κόμματος, δεν είναι «νομοτελειακή», ούτε βέβαια σημαίνει ότι δεν μπορεί να ανατραπεί. Ειδικά για τον ΣΥΡΙΖΑ το πρόβλημα είναι διπλό: **Δεν προϋπήρξε ως θεσμοθετημένο κόμμα της διακυβέρνησης, για να**

² Για τη θεωρητική συζήτηση σχετικά με την έννοια του *κόμματος-καρτέλ*, βλέπε: Biezen 2004, 2014· Biezen and Kopecký 2007· Biezen, Mair & Poguntke 2012· Blyth-Katz 2005· Katz 2009· Katz and Mair 1995, 2002, 2009, 2018· Kopecký 1995· Mair 1994, 2009, 2013. Βλέπε επίσης, σχετικά με το θέμα, τις κριτικές παρατηρήσεις του Σεραφείμ Σεφεριάδη, στο Σεφεριάδης 2018.

³ «Οι ελληνικές αρχές θα πρέπει (...) να θέσουν σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα, υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για την ενίσχυση των δυνατοτήτων και την αποπολιτικοποίηση της Ελληνικής Διοίκησης» («3ο Μνημόνιο», Ν.4334/16 Ιουλίου 2015, ΦΕΚ Α'80).

μετασηματιστεί εν συνεχεία σε «κόμμα-καρτέλ». Η τάση κρατικοποίησής του υπήρξε, ταυτόχρονα, και μέσο για τη θεσμοποίησή του και την εδραίωσή του στο νέο κομματικό σύστημα.⁴

Με βάση αυτά τα δεδομένα, το ερώτημα τι θα συμβεί μετά την επερχόμενη εκλογική ήττα του κόμματος και την αποχώρησή του από τη διακυβέρνηση της χώρας, αποκτά καθοριστική σημασία. Η απάντησή σε αυτό το ερώτημα προκύπτει από τη διερεύνηση τριών παραμέτρων: **I)** της σχέσης που απέκτησε η κεντρική διεύθυνση του κόμματος με το κράτος, **II)** της δύναμης που διαθέτει η οργανωμένη βάση του κόμματος και **III)** της σχέσης εκπροσώπησης που αυτό διαμόρφωσε με την εκλογική του βάση, τόσο κατά την περίοδο της ανόδου του (2012-2015) όσο και κυρίως κατά την περίοδο της διακυβέρνησής του.

2. Η απορρόφηση της κεντρικής διεύθυνσης του κόμματος από το κράτος

Το καταστατικό του κόμματος, στο άρθρο 27, που υποτίθεται ότι ρυθμίζει τις «σχέσεις του ΣΥΡΙΖΑ με το κράτος και την κυβέρνηση», αναφέρει στο εδάφιο 1: «*1. Ο ΣΥΡΙΖΑ, ως μαζικό δημοκρατικό κόμμα της Αριστεράς, στηρίζεται στις κοινωνικές δυνάμεις και δεν εξαρτά την επιβίωσή του από κάθε είδους σχέση με τους κρατικούς μηχανισμούς*». (...) και παρακάτω προβλέπει: «*3. Ο ΣΥΡΙΖΑ στην περίπτωση που συμμετάσχει στη διακυβέρνηση της χώρας, διατηρεί σε κάθε περίπτωση την οργανωτική και πολιτική του αυτονομία έναντι της κυβέρνησης και του κράτους. (...) Τα στελέχη που κατέχουν αμειβόμενη κυβερνητική θέση ή αξίωμα (μέλος Υπουργικού Συμβουλίου ή μέλος ΔΣ Δημόσιου Οργανισμού / Διεθνούς Οργανισμού ή Ανεξάρτητης Αρχής / ΔΕΚΟ / ΝΠΔΔ / Γενικοί και Ειδικό Γραμματείς Υπουργείων, Υφυπουργοί), δεν μπορεί να υπερβαίνουν το 25% των μελών κάθε οργάνου του κόμματος*. Τι συνέβη, όμως, στην πραγματικότητα; Η Κεντρική Επιτροπή που εκλέχθηκε στο 2^ο Συνέδριο του κόμματος, τον Οκτώβριο του 2016, αριθμεί 151 μέλη. Από αυτά, τα 104, δηλαδή 7 στα 10 (ποσοστό 68%) ανέλαβαν στην περίοδο 2015-2019 κάποια κυβερνητική/κρατική θέση (Διαγράμματα 1 και 2). Αναλυτικότερα, με βάση τις εμφανείς ιδιότητες τους, που είναι δημόσια καταγεγραμμένες, προκύπτει ότι στα μέλη της ΚΕ του κόμματος περιλαμβάνονται: 33 Υπουργοί, Υφυπουργοί και Αναπληρωτές Υπουργοί, 6 Γενικοί Γραμματείς Υπουργείων, 8 Διευθυντές πολιτικών γραφείων Υπουργών και στελέχη του Γραφείου του Πρωθυπουργού, 5 Μέλη ΔΣ Δημοσίων Οργανισμών & Επιτροπών Δημοσίου, 5 Πρόεδροι & Αντιπρόεδροι Δημοσίων Οργανισμών, 3 Διευθυντικά Στελέχη ΔΕΚΟ και 8 στελέχη Εταιριών του Δημοσίου, 9 Σύμβουλοι Υπουργών, 4 Διευθυντικά στελέχη της Αυτοδιοίκησης, 22 Βουλευτές και 1 Ευρωβουλευτής. Ας σημειωθεί ότι 23 κυβερνητικά στελέχη διαθέτουν επίσης την βουλευτική ιδιότητα. Η επικάλυψη Κεντρικής Επιτροπής και Κοινοβουλευτικής Ομάδας (ΚΟ) είναι μεγάλη, με δεδομένο ότι το 30,5% των μελών

⁴ Την έννοια της θεσμοποίησης (institutionalization) των πολιτικών κομμάτων έχει επεξεργασθεί ο Kenneth Janda στο κλασικό έργο του. Βλέπε σχετικά: Janda (1980,19-28)· Panebianco (1988, 49-68)· Επίσης, Διαμαντόπουλος 1993.

της, σχεδόν 1 στα 3, είναι και βουλευτές (Συνολικά, ο αριθμός των βουλευτών/ ευρωβουλευτών ανέρχεται σε 46 - Διάγραμμα 2).

Στην 5ετή κομματική ιστορία του ΣΥΡΙΖΑ, ούτε η ΚΕ ούτε η ΚΟ διαδραμάτισαν ποτέ ουσιαστικό ρόλο στη λήψη των αποφάσεων. Δεν υπήρξαν ποτέ ουσιαστικά κέντρα της εσωκομματικής εξουσίας, με διακριτό ρόλο και κάποια έστω συμμετοχή στη χάραξη της πολιτικής του κόμματος, όπως πχ. είχε συμβεί κατά την πρώτη περίοδο της μεταπολίτευσης στο ΠΑΣΟΚ.⁵

Η ολοκληρωτική απορρόφηση των κορυφών και της κεντρικής διεύθυνσης του κόμματος από το κράτος, ακύρωσε την (όποια) πολιτική λειτουργία της ΚΕ είχε απομείνει και ουσιαστικά οδήγησε, αθόρυβα, στην de facto κατάργησή της, ως καθοδηγητικού οργάνου του κόμματος, προς όφελος του αρχηγού και της ηγετικής ομάδας. Ούτε, όμως, και η ΚΟ «χειραφετήθηκε» ποτέ στα χρόνια του Μνημονίου. Η γνωστή «συμπαγής» στάση της, δεν περιορίστηκε μόνον στην πειθήνια υπερψήφιση των 100δων εφαρμοστικών νόμων του 3^{ου} Μνημονίου. Ακολούθησε και, κατά τα φαινόμενα, διεύρυνε περαιτέρω την πρακτική των φωτογραφικών τροπολογιών⁶, που ολοκλήρωσαν την ανατροπή των συνταγματικών παραδόσεων του κοινοβουλευτισμού, προς όφελος της εκπροσώπησης ιδιωτικών συμφερόντων. Ως προς αυτόν, τον επίσης - de facto- μετασχηματισμό του ρόλου του βουλευτή σε «λομπίστα», η ΚΟ του ΣΥΡΙΖΑ εξομοιώθηκε πλήρως με τα υπόλοιπα κόμματα της μνημονιακής διακυβέρνησης.

3. Ανύπαρκτη οργανωμένη κομματική βάση και διάρρηξη των δεσμών εκπροσώπησης

Έχει επισημανθεί πολλές φορές, ότι **σημείο καμπής** στον μετασχηματισμό του ΣΥΡΙΖΑ αποτέλεσε το Δημοψήφισμα του 2015. Με τη μετάλλαξή του και την προσχώρησή του στη μνημονιακή στρατηγική, πραγματοποιήθηκε **η πιο απότομη και χρονικά συμπυκνωμένη «σύγκλιση των κομμάτων στην κορυφή», που έχει συμβεί ποτέ στο ελληνικό κομματικό σύστημα**. Το κενό που δημιούργησε αυτή η μετατόπιση, δεν καλύφθηκε από τις κομματικές δυνάμεις που αποχώρησαν. Η διάσπαση της ηγετικής και της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ, αποδείχθηκε ότι δεν είχε σημαντική απήχηση στην κοινωνική και εκλογική βάση του κόμματος. Προκάλεσε όμως **την πλήρη αποσύνθεση του εναπομείναντος κομματικού μηχανισμού του ΣΥΡΙΖΑ, απαλείφοντας κάθε ίχνος μαζικού κόμματος** και περιόρισε την ύπαρξη της συγκεκριμένης κομματικής μορφής στον αρχηγό και την ηγετική του ομάδα, μετατρέποντας σε ένα κατεξοχήν αρχηγικό κόμμα κρατικών στελεχών.

⁵ Βλέπε σχετικά: Γιάννης Μαυρής, «Κοινοβουλευτική Ομάδα και Κεντρική Επιτροπή του ΠΑΣΟΚ: πορεία αυτονόμησης ή αναζήτηση νέας ισορροπίας;», *Καθημερινή της Κυριακής*, 7 Ιανουαρίου, 1996. Διαθέσιμο διαδικτυακά, στην ιστοσελίδα: <http://www.mavris.gr/230/3250-pasokdualism/>

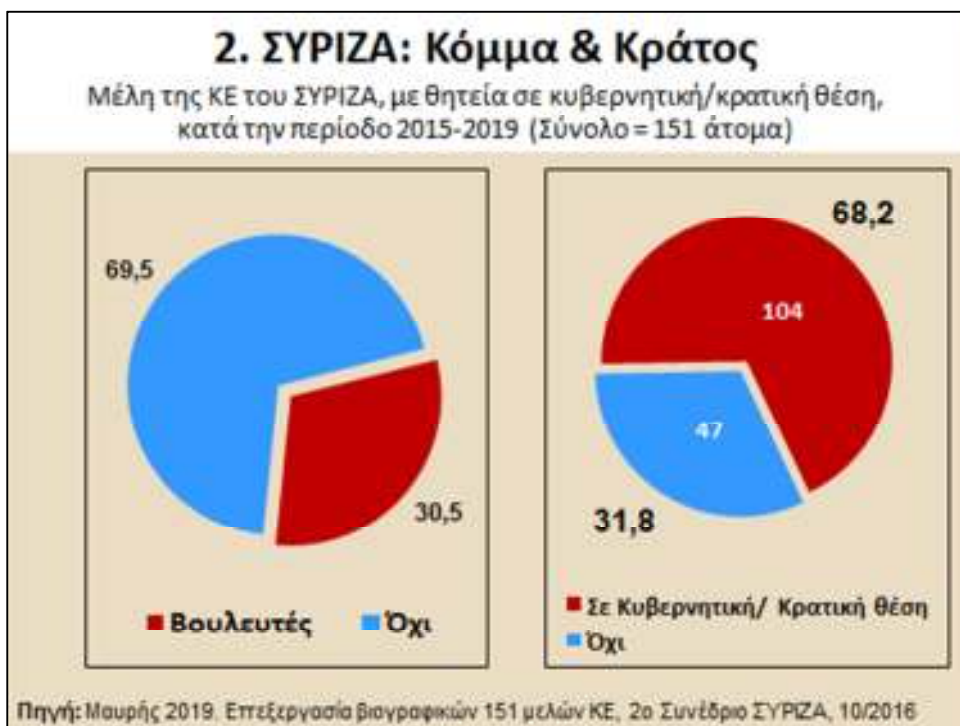
⁶ Συνολικά, στην περίοδο 2015-2019, από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ/ΑΝΕΛ ψηφίστηκαν **854** τροπολογίες, που αναλογούν σε 12, ανά ψηφισθέν νομοσχέδιο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

1. ΣΥΡΙΖΑ: Κόμμα & Κράτος	
Μέλη της ΚΕ του ΣΥΡΙΖΑ, με ανάληψη κυβερνητικής/κρατικής θέσης στην περίοδο 2015-2019, κατά κατηγορία θέσης (Σύνολο=151 άτομα)	
Κατηγορία θέσης	Άτομα
Υπουργοί, Υφυπουργοί, Αναπληρωτές Υπουργοί	33
Γενικοί Γραμματείς Υπουργείων	6
Διευθυντές Πολιτικών Γραφείων Υπουργών, Στελέχη Γραφείου ΠΘ	8
Μέλη ΔΣ Δημοσίων Οργανισμών & Επιτροπών Δημοσίου	5
Πρόεδροι & Αντιπρόεδροι Δημοσίων Οργανισμών	5
Διευθυντικά Στελέχη ΔΕΚΟ & Εταιριών του Δημοσίου	11
Σύμβουλοι Υπουργών	9
Διευθυντικά Στελέχη της Αυτοδιοίκησης	4
Βουλευτές χωρίς υπουργική ιδιότητα (22) / Ευρωβουλευτής (1)	23
Σημείωση: 23 Κυβερνητικά στελέχη διαθέτουν και την βουλευτική ιδιότητα	23

Πηγή: Μαυρής 2019. Επεξεργασία βιογραφικών 151 μελών ΚΕ, 2ο Συνέδριο ΣΥΡΙΖΑ, 10/2016

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Τι αντιπροσωπεύει σήμερα η οργανωμένη κομματική βάση του ΣΥΡΙΖΑ; Τα στοιχεία, σχετικά με τα κομματικά μέλη είναι συντριπτικά. Στη δεύτερη εκλογική νίκη του κόμματος, τον Σεπτέμβριο του 2015, οι ψηφοφόροι του ΣΥΡΙΖΑ έφθασαν τα **1.926.000** άτομα, ποσοστό **35,5%**. Με βάση τα επίσημα στοιχεία, τα εγγεγραμμένα μέλη του ΣΥΡΙΖΑ, πριν τη διάσπαση του 2015, έφθασαν τις **32.000**. Με τη διάσπαση αποχώρησαν περίπου 6.000 μέλη και στρατολογήθηκαν περίπου 2.000 νέα. Επομένως, μετά τη διάσπαση του 2015, τα εγγεγραμμένα μέλη του ΣΥΡΙΖΑ υπολογίστηκαν σε **28.000 άτομα** (-6.000+2.000).⁷ **Ως προς την εκλογική βάση (τους ψηφοφόρους) του κόμματος, αυτοί οι αριθμοί αντιπροσώπευαν το 2015 μηδαμινά ποσοστά, αντίστοιχα, μόλις το 1,66% και το 1,45%** (Διάγραμμα 3).

Η εξαιρετικά δυσμενής οργανωτική κατάσταση γίνεται περισσότερο αντιληπτή, εάν συγκριθεί με την αντίστοιχη ενός συγγενικού κόμματος, που ακολούθησε παράλληλη πορεία με τον ΣΥΡΙΖΑ, τους Podemos. Σύμφωνα με τον επίσημο συμμετοχικό κόμβο του κόμματος⁸, τα εγγεγραμμένα μέλη ανέρχονται στις 11/6/19, σε **517.407** άτομα. Στις πρόσφατες ισπανικές βουλευτικές εκλογές (28 Απριλίου 2019) έλαβαν μαζί μάλιστα με την Ενωμένη Αριστερά (I.U.) **3.751.145** ψήφους, ποσοστό **14,32%**. Δεδομένου, ότι ένα μέρος αυτής της επιρροής προέρχεται από την I.U. (περίπου το 1/10), τα εγγεγραμμένα μέλη των Podemos αντιπροσωπεύουν **πάνω από το 15% της εκλογικής τους βάσης**. Το δεδομένο αυτό υποδηλώνει **μια σαφώς ισχυρότερη σχέση εκπροσώπησης**. Η σύγκριση με τον ΣΥΡΙΖΑ είναι καταλυτική, αν συνυπολογίσει μάλιστα κανείς και το γεγονός, ότι το νεοπαγές κόμμα της ισπανικής αριστεράς αντιμετωπίζει σήμερα και ένα σαφώς ισχυρότερο –από το ΚΙΝΑΛ- ισπανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα που ανακάμπτει.

Είναι γνωστό, ιστορικά, ότι χωρίς την ύπαρξη κάποιας μορφής οργάνωσης, οποιαδήποτε σχέση εκπροσώπησης καθίσταται εξαιρετικά εύθραυστη. Και η κοινωνική απομάκρυνση από τον ΣΥΡΙΖΑ, που καταγράφηκε στις Ευρωεκλογές και θα επαληθευθεί στις βουλευτικές, έχει προϊστορία. Μετά το Δημοψήφισμα του 2015, η **σημαντική κάμψη της κομματικής ταύτισης με τον ΣΥΡΙΖΑ** αποδεικνύει πόσο γρήγορα χαλάρωσαν οι ανολοκλήρωτες σχέσεις εκπροσώπησης, που ως νεοπαγές κόμμα διαμόρφωσε με το αντιμνημονιακό κοινωνικό μπλοκ, στην περίοδο της κρίσης. Με βάση τα διαθέσιμα διαχρονικά στοιχεία από το Πολιτικό Βαρόμετρο της Public Issue, η κομματική ταύτιση με τον ΣΥΡΙΖΑ, **μετά την κατακόρυφη άνοδο του 2015, επέστρεψε τελικά ήδη από το 2016, στα προ των εκλογών του 2012 επίπεδα** (Διάγραμμα 4).⁹

⁷ Εισήγηση του υπεύθυνου οργανωτικού του κόμματος, Πέτρου Καραγιώργου, στην Κεντρική Επιτροπή, 20 Δεκεμβρίου 2015.

⁸ Portal de Participación de Podemos, <https://participa.podemos.info/es>

⁹ Για την άμβλυνση των κομματικών ταυτίσεων και ένα συνοπτικό ορισμό της έννοιας της *κομματικής απευθυγράμμισης /αποστοίχισης* (de-alignment), βλ. Heywood 2006, 339.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

4. Μετά τη Διακυβέρνηση, τι;

Σήμερα, ύστερα από 4 ½ χρόνια στην διακυβέρνηση της χώρας, η σύμφυση με το κράτος αποτελεί τον μοναδικό παράγοντα συνοχής του ΣΥΡΙΖΑ. Δεν διαθέτει στοιχειώδη κομματική οργάνωση, παρά μόνον το «κέλυφος», ούτε εδραίωσε ισχυρές σχέσεις εκπροσώπησης με το κοινωνικό μπλοκ των κυριαρχούμενων. Κατά συνέπεια, οι δεσμοί του με την εκλογική του βάση παραμένουν **εξαιρετικά ευάλωτες και η εκλογική του επιρροή ασταθής**. Χαρακτηριστικότερη απόδειξη για αυτό το πρόβλημα αποτελεί η συντριπτική ήττα που υπέστη –όχι πλέον ως νέο, αναδυόμενο κόμμα, αλλά ως κόμμα της διακυβέρνησης- στις περιφερειακές και κυρίως τις τοπικές εκλογές. **Σε σύνολο 332 Καλλικρατικών Δήμων, η κομματική του επιρροή περιορίστηκε σε λιγότερους από μια δεκάδα (2,5%)**.

Η πτωτική τάση στην κοινωνική του επιρροή, που διαπιστώθηκε, πρόκειται να δοκιμαστεί περαιτέρω και στις βουλευτικές εκλογές, που υποχρεώθηκε τελικά να προκηρύξει. Το νέο εκλογικό αποτέλεσμα, θα αποτελέσει μια σοβαρότερη ένδειξη για το ποιος είναι πραγματικά **ο βαθμός κομματικής θεσμοποίησής του**, ο οποίος όμως με βάση τα γνωστά θεωρητικά μέτρα κρίνεται **ως εξαιρετικά χαμηλός**. Συνοψίζοντας, έχει γίνει φανερό, ότι η επερχόμενη απώλεια της κυβερνητικής εξουσίας έχει αρκετές πιθανότητες να λειτουργήσει, καταλυτικά, εις βάρος του κόμματος του Αλέξη Τσίπρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Biezen, Ingrid van. 2004. "Political Parties as Public Utilities." *Party Politics* 10 (6): 701–22.
- Biezen, Ingrid van. 2014. "The End of Party Democracy as We Know It? A Tribute to Peter Mair." *Irish Political Studies* 29 (2): 177-93.
- Biezen, Ingrid van and Petr Kopecký. 2007. "The State and the Parties: Public Funding, Public Regulation and Rent-Seeking in Contemporary Democracies." *Party Politics* 13 (2): 235–54.
- Biezen, Ingrid van and Petr Kopecký. 2017. "The Paradox of Party Funding: The Limited Impact of State Subsidies on Party Membership," in *Organizing Political Parties: Representation, Participation, and Power*, eds. Susan Scarrow, Paul Webb, and Thomas Poguntke. Oxford: Oxford University Press.
- Biezen, Ingrid van and Karl-Heinz Nassmacher. 2001. "Political Finance in Southern Europe: Italy, Portugal, and Spain," in *Foundations for Democracy: Approaches to Comparative Political Finance*, ed. Karl-Heinz Nassmacher. Baden-Baden: Nomos, 131–54.
- Biezen, Ingrid van, Peter Mair, and Thomas Poguntke. 2012. "Going, Going . . .Gone? The Decline of Party Membership in Contemporary Europe." *European Journal of Political Research* 51 (1): 24–56.
- Blyth, Mark, and Richard S. Katz. 2005. "From Catch-All Politics to Cartelisation : The Political Economy of the Cartel Party." *West European Politics* 28 (January): 33–60.
- Διαμαντόπουλος, Θανάσης. 1993. *Το Κομματικό Φαινόμενο: Μορφές, συστήματα, οικογένειες κομμάτων*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Janda, Kenneth. 1980. *Political Parties: A Cross-National Survey*. New York: The Free Press. Διαθέσιμο διαδικτυακά στον ιστότοπο: <http://www.janda.org>
- Heywood, Andrew. [1997] 2006. *Εισαγωγή στην Πολιτική*. 2^η έκδοση. Αθήνα: Πόλις.
- Katz, Richard S. 2008. "Political Parties." In *Comparative Politics*, ed. Danielle Caramani. Oxford: Oxford University Press, 293-347.
- Katz, Richard S., and William Crotty eds. 2006. *Handbook of Party Politics*. Los Angeles-London-New Delhi: Sage.

- Katz, Richard S., and Peter Mair. 1995. "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party." *Party Politics* 1: 5–28.
- Katz, Richard S., and Peter Mair. 1996. "Cadre, Catch-All or Cartel? A Rejoinder." *Party Politics* 2 (4): 525–34.
- Katz, Richard S., and Peter Mair. 2002. "The Ascendancy of the Party in Public Office: Party Organizational Change in Twentieth-Century Democracies," in *Political Parties: Old Concepts and New Challenges*, eds. Richard Gunther, José Ramón Montero, and Juan J. Linz. Oxford: Oxford University Press, 113–35.
- Katz, Richard S., and Peter Mair. 2009. "The Cartel Party Thesis Revisited." *Perspectives on Politics* 7 (4): 753–66.
- Katz, Richard S., and Peter Mair. 2018. *Democracy and the Cartelization of Political Parties*. Oxford: ECPR-Oxford University Press.
- Kopecký, Petr. 1995. "Developing Party Organizations in East-Central Europe: What Type of Party Is Likely to Emerge?" *Party Politics* 1 (4): 515–34.
- Kopecký, Petr, and Peter Mair. 2012. "Party Patronage as an Organizational Resource," in *Party Patronage and Party Government in European Democracies*, eds. Petr Kopecký, Peter Mair, and Maria Spirova. Oxford: Oxford University Press, 2–38.
- Mair, Peter. 1994. "Party Organizations: From Civil Society to the State." In *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*, eds. Richard S. Katz, and Peter Mair. London: Sage, 1–22.
- Mair, Peter. 2009. "Representative versus responsible government." Max-PlanckInstitut für Gesellschaftsforschung working paper 09/8.
- Mair, Peter. 2013. *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*. London: Verso.
- Μαυρής, Γιάννης. 2019. «Το Κομματικό Σύστημα στη μεταμνημονιακή εποχή. Κόμματα ερήμην της κοινωνίας;» Ομιλία στα πλαίσια του 1ου Συνεδρίου Μεταπτυχιακών Φοιτητών και Υποψηφίων Διδασκτόρων Πολιτικής Επιστήμης, με θέμα: «Όψεις της κρίσης: πολιτική, ιδεολογία, κοινωνία», Θεσσαλονίκη, 17 Μαρτίου.
- Panebianco, Angelo. [1982] 1988. *Political Parties: Organization & Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Σεφεριάδης, Σεραφείμ Ι. 2018. «Κόμματα και Κινήματα χωρίς πολιτική; Το μοντέλο του «κόμματος καρτέλ» υπό το φως της εμπειρίας ΣΥΡΙΖΑ.» Στο *Όψεις της ελληνικής κρίσης. Συγκρουσιακός κύκλος διαμαρτυρίας και θεσμικές εκβάσεις*, επιμ. Νίκος Σερντεδάκης και Σταύρος Τομπάζος. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός, 178-221.